

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

УДК 347.9

Колесников Б. М.,
*аспірант кафедри цивільно- і кримінально правових дисциплін
Київського університету права
Національної академії наук України*

ОБҐРУНТУВАННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ У ЦИВІЛЬНІЙ СПРАВІ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

JUDGMENT REASONING IN CIVIL CASES: THEORY AND PRACTICE ISSUES

У статті приділено увагу здійсненню належного обґрунтування судового рішення національними судами, для чого було виокремлено основні документи, що передбачають певні вимоги до здійснення належного обґрунтування, проаналізовано практику як українських судів, так і судів інших країн. Визначено деякі чинники, що впливають на обговорювану в статті проблему.

Ключові слова: обґрунтування, мотивування рішення, аргументи сторін, прецеденти, судова практика.

В статье уделено внимание осуществлению надлежащего обоснования судебного решения национальными судами Украины, для чего выделены основные документы, предусматривающие определенные требования к надлежащему обоснованию, проанализирована практика как украинских судов, так и судов других стран. Определены некоторые факторы, влияющие на обсуждаемую в статье проблему.

Ключевые слова: обоснование, мотивирование решения, аргументы сторон, прецеденты, судебная практика.

The article deals with today's problem – non-reasoning of judgments, which is caused by some reasons that were analyzed here, as were determined a demands for good judgment grounding and analyzed some Ukrainian and foreign courts judgments to understand the discussed issues.

Key words: practice, Ukraine, judgment reasoning, judgment grounding.

Постановка проблеми. За роки незалежності нашої держави були впроваджені численні реформи для покращення ситуації, що склалась в Україні, зокрема реформування зазнали й судові органи, які фактично не «вилізають» із постійних спроб держави підвищити довіру громадян не тільки до судової системи загалом, але й до суддів. Деякі зміни були досить доречними, а ефективність інших і досі виникає питання. Однією з таких змін є вміщення в Цивільний процесуальний кодекс України положень щодо належного обґрунтування судового рішення, а точніше вони були фактично конкретизовані. Проте чи змінилась ситуація на краще, чи пройшло мало часу для помітних змін? Відповідь на це питання ми спробуємо дати в цій статті.

Метою дослідження є виявлення основних ознак, яким має відповідати судове рішення, та можливих чинників, що призводять до недостатньої обґрунтованості судового рішення, порівняльний аналіз обґрунтування судового рішення в країнах Європейського Союзу, виокремлення шляхів усунення наявної проблеми та підвищення «якості» рішень судів.

Стан дослідження. Питанню належного обґрунтування судового рішення приділяли увагу такі вчені діячі та юристи, як Н. Кузнецова, Є. Морозов, О. Волянська, О. Калачова, Т. Сувіна та інші.

Виклад основного тексту. Перш ніж приступити до виокремлення наявних недоліків, які допускають суди під час обґрунтування судового рішення, необхідно дослідити нормативно-правові акти, які регла-

ментують це питання, та декілька судових рішень Верховного Суду для того, щоб можливо було спостерігати те, в чому саме полягає недостатнє обґрунтування, а також здійснити аналіз декількох судових рішень Об'єднаного Королівства, Франції, Німеччини, для прикладу того, яким чином, на нашу думку, має бути обґрунтоване судове рішення.

Отож, стосовно нормативно-правових актів та фактично прирівняних до них інших документів, які ставлять певні вимоги до судового рішення, то до них належать такі:

1) Конституція України, зокрема положення пункту 2 частини 1 статті 129, відповідно до якого однією з основних засад судочинства є забезпечення доведеності вини [1]. Тобто це положення говорить про необхідність сторін відповідними доказами довести суду наявність певного правопорушення, воно конкретизується іншими законодавчими актами, основні норми та положення яких будуть розглянуті та проаналізовані. Проте тут варто зазначити, що вказана засада судочинства також містить необхідність належного обґрунтування судового рішення, оскільки фактично встановлює двостороннє зобов'язання у вигляді доведення правопорушення або його відсутності (для сторін спору) та доведення сторонам справи належним чином мотивів прийнятого рішення, в якому встановлюється факт учинення чи відсутності правопорушення (для суду). Тобто сторони мають довести свою точку зору суду, а суд має навести в рішенні відповідні аргументи на ко-

ристь тієї чи іншої сторони, які дозволяють сторонам дійти висновку про законність рішення та про здійснення судом дослідження поданих сторонами доказів та наведених аргументів, тим самим здійснюючи право на справедливий суд.

2) Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України), зокрема такі положення:

2-1) частини 1 та 5 статті 263, які передбачають, що судові рішення має ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим; обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні [2]. Тобто суд має належним чином дослідити та встановити обставини справи, що, у свою чергу, передбачає:

– *верховенство права* (тобто справедливість (більше характерно для англо-американської правової системи, зважаючи на прецедентність судових рішень) або рішення не обов'язково має чітко відповідати законодавчим нормам через першочергову мету верховенства права – справедливість, і це положення є таким, що фактично суперечить наступній ознаці);

– *законність* (або таким, що прийнято у відповідності до норм закону та має йому відповідати, а саме нормам матеріального та процесуального права, оскільки на практиці порушення та/або не застосування будь-якої правової норми практично завжди має наслідком можливість подальшого оскарження такого судового рішення. Варто зазначити, що законне рішення не завжди є справедливим через першочергову мету закону – регулювати діяльність цілого суспільства, а не окремо взятого індивіда);

– *усебічність* та повнота (тобто встановлення судом ставлення, реакції сторін на відповідні докази, обставини, пояснення тощо, а також дослідження всіх доказів, оскільки саме це, на нашу думку, і є суттю цього положення закону);

2-2) пункти 1–3 частини 4 статті 265 ЦПК України [2], відповідно до положень яких можна дійти висновку, що кожен доказ, поданий сторонами незалежно від того чи прийняв його суд під час розгляду справи та ухвалення рішення, та кожен аргумент, наведений сторонами, мають знайти своє відображення в рішенні суду; підпунктів б-в пункту 3 частини 1 статті 382 та підпункти ф-б пункту 3 частини 1 статті 416 ЦПК України, які передбачають відповідь апеляційного та касаційного судів на кожний окремий аргумент учасників справи [2];

2-3) пункти 1–2 частини 1 статті 264 ЦПК України, які наголошують на необхідності зазначення доказів, що підтверджують обставини справи [2];

2-4) пункт 5 частини 2 статті 356 ЦПК України [2], виходячи з якої можна дійти висновку, що неправильне дослідження доказів є підставою для подальшого оскарження рішення суду першої інстанції. Проте, зважаючи на невиключеність переліку підстав для визначення необґрунтованості рішення, що має наслідком подальше оскарження до апеляційної інстанції, та зважаючи на інші положення законодав-

ства, сюди ж можна віднести й не зазначення в судовому рішенні всіх доказів та аргументів сторін;

3) Практику Європейського Суду з прав людини (яка є обов'язковою згідно із Законом України «Про виконання рішень та застосування практики європейського суду з прав людини»), зокрема рішення у справі «Проніна проти України» від 18 липня 2006 року, в якому Суд дійшов висновку в пунктах 23 та 25, що (відповідно до положень статті 6 Конвенції «Про права людини та основоположні свободи») національні суди мають обґрунтовувати свої рішення, але це не може сприйматись як вимога надавати детальну відповідь на кожен аргумент; суди не мають ігнорувати важливі та доречні аргументи [4]. На нашу думку, суди помилково застосовують лише пункт 23 зазначеного рішення, а також здійснюють неправильне його тлумачення, оскільки нерідко можна спостерігати необґрунтовані судові рішення, в яких суд робить посилання саме на пункт 23 рішення, тим самим обґрунтовуючи відсутність у своєму рішенні належного обґрунтування. Проте давайте подивимось на формулювання: «але це не може сприйматись як вимога надавати детальну відповідь на кожен аргумент» [4]. Варто наголосити на тому, що особливістю справи було те, що національні суди відмовили в задоволенні позовних вимог, при цьому фактично однаково, обґрунтовуючи свої відмови, не беручи до уваги аргумент позивачки, який і став вирішальним для ухвалення рішення Європейським Судом. А тому можна зробити висновок, що всі аргументи і докази, мають знаходити своє відображення в судовому рішенні. Зважаючи на особливість справи, необхідно доповнити, що аргументи, що були предметом розгляду в суді попередньої інстанції, справді можуть і не діставати детального обґрунтування (тим не менш вони мають бути зазначені), проте суди все одно мають переглядати судові рішення з позиції врахування аргументів, навіть якщо ті не мають під собою міцних доказів, а спираються лише на норми Конституції та логіку;

4) Консультацію Ради Європи № 11, зокрема пункти 34, 35, 38, 39. відповідно до яких належне обґрунтування є імперативом для суду; необхідність суду дати відповідь на аргументи та доводи сторін, що лежать в основі рішення та є засобом забезпечення правомірності рішення [3] (в подальшому цей аспект конкретизується як самим консультативним висновком, так і національним законодавством); необхідність відповіді на кожний аргумент сторін та на кожний доказ, які є доречними, тобто на такі, що здатні вплинути на вирішення спору [3] (проте національним законодавством України стосовно цього зазначено, що недоречні докази або докази, що стосуються предмета спору мають відхилятися судом з обґрунтуванням причини відхилення [2]);

5) Постанову Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 року № 14 «Про судові рішення у цивільній справі»:

5-1) абзац 1 пункту 2, який установлює, що суди мають неухильно додержуватись вимог про законність й обґрунтованість рішення у цивільній справі [5];

5-2) абзац 4 пункту 2, визначає обґрунтоване судові рішення як таке, що ухвалене на основі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених доказами, які були досліджені в судовому засіданні і які відповідають вимогам закону про належність та допустимість, або обставин, що не підлягають доказуванню, а також, якщо рішення містить вичерпні висновки суду, що відповідають установленим на підставі достовірних доказів обставинам, які мають значення для вирішення справи [5] (тобто це положення передбачає необхідність установлення переліку досліджених доказів та наведення висновків, які зробив суд із цих доказів, а також чому певні докази не були вміщені в рішення);

5-3) пункт 8: ухвалене у справі рішення має бути гранично повним, яким, чітким, викладеним у послідовності, встановленій статтею 215 ЦПК України, і обов'язково містити вступну, описову, мотивувальну та резолютивну частини. Водночас рішення не має містити зайвої деталізації, яка не має правового значення в цій справі, а також незрозумілих словосполучень, занадто довгих речень, через які викладення фактичних обставин важко сприймається [5].

5-4) пункт 11, що передбачає наведення даних про встановлені судом обставини, що мають значення для справи, юридичну оцінку та визначені відповідно до них правовідносини, а також оцінку всіх доказів, розрахунки, з яких суд виходив під час задоволення грошових та інших майнових вимог. Установлюючи наявність або відсутність фактів, якими обґрунтовувалися вимоги чи заперечення, визнаючи одні та відхиляючи інші докази, суд має свої дії мотивувати та враховувати, що доказування не може ґрунтуватися на припущеннях [5] (тобто докази, що подаються сторонами, мають відображатись у рішенні);

б) у цьому пункті буде розглянуто не нормативно-правовий акт, а Посібник із написання судових рішень, оскільки він містить у собі доречні поради щодо обґрунтування судових рішень, а також, зважаючи на сприяння американської сторони у видавництві цього посібника, а саме:

досягнення мети судового розгляду (вирішення спору та встановлення практики) неможливе без високої якості судового рішення – воно має бути результатом справедливого процесу, правильної оцінки доказів і коректного застосування принципів та норм права. Процес «народження» судового рішення, а також його зміст мають переконавати обидві сторони (особливо ту, що програла справу!), як і все суспільство, у тому, що правосуддя – справедливий суд – відбулося [6, с. 11].

– власне, як вже було зазначено раніше, необхідність відображення мотивів прийняття чи неприйняття аргументів, що призведе до меншої кількості підстав для подальшого оскарження рішення [6, с. 16].

– у посібнику запропоновані зміни до структури та змісту судового рішення (наприклад, уведення змін до описової частини шляхом уміщення переліку доказів поданих позивачем та відповідачем, переліку

аргументів сторін та чим вони спростовуються, викладення рішення у формі, доступній для розуміння не тільки особам, пов'язаним із юридичною професією тощо [6, с. 163–173]).

Тобто на підставі вищезазначених положень можна стверджувати про те, що законним та обґрунтованим є таке рішення суду, в якому передбачено всі докази, що подали сторони, всі аргументи, на які сторони спираються під час вирішення спору, та всі мотиви суду, що вплинули на результат розгляду справи, включаючи при цьому практику вищих судових інстанцій щодо визначених правовідносин. Оскільки під час уміщення всього вищезазначеного до судового рішення його буде значно складніше оскаржити, це зумовить не тільки створення стійкої практики вже судами першої інстанції та зменшення загальної кількості позовних заяв / апеляційних або касаційних скарг, але й збільшення професіоналізму як представників сторін так і суддів.

Варто зазначити, що питанню необґрунтованості рішень було приділено увагу Н. Кузнєцовою, яка наголосила на такому: «На жаль, судовим рішенням, особливо першої інстанції, бракує юридичної аргументації. Є механічне перекидання певних частин із судових матеріалів у рішення: частина – з позовної заяви, частина – з відзиву, частина – з Цивільного кодексу, частина – з Господарського».

Суд може прийняти аргументи сторін або відхилити, але в кожному випадку треба сказати чому, посилаючись на закон, судову практику, зокрема європейську, на принципи права. Сторони мають бачити, що їхні аргументи почуті, а коли вони відкинуті, то через те, що є неналежними. І тоді в сторін уже буде почуття справедливості» [7].

Тепер давайте поглянемо на деякі рішення національних судів, зважаючи на дотримання ним вимог законності та обґрунтованості. Прикладами необґрунтованого та/або незаконного рішення можуть слугувати:

– Рішення Голопристанського районного суду Херсонської області від 24 червня 2016 року у справі № 654/1769/16-ц [8]. Тут особливістю є те, що суд сприйняв за належне слова позивача про проживання відповідачів за певною адресою, нехтуючи при цьому офіційною відповіддю міської ради та управління державної міграційної служби, стосовно відсутності реєстрації відповідачів за місцем вказаним позивачем. Більш того суд не звернув належної уваги на факт підпису боргового документа саме позивачем (стягувачем), а не відповідачем на неотримання судової повістки відповідачами (хоча в судовому рішенні зазначено інше) й ухвалив заочне рішення (за ЦПК України (станом на дату ухвалення рішення) є певні вимоги для ухвалення заочного рішення). Проте тут варто наголосити на тому, що в подальшому було подано апеляційну скаргу на таке рішення й апеляційна інстанція стала тим судом, який звернув на вищезазначене увагу [9]. Тобто зазначене рішення жодним чином не можна назвати не тільки обґрунтованим, але й законним.

– Ухвала Трускавецького міського суду Львівської області у справі № 2-1324-364/11 від 14 лютого 2013 року [10, 11], яка є цікавою не тільки тим, що фактично суд приділив увагу справі на третій рік, після відкриття провадження, але й те, що неможливо зробити жодного висновку, виходячи з тексту цієї постанови через відсутність описової та резолютивної частини ухвали, незважаючи на наступну Ухвалу в цій справі, яка також не може вважатись обґрунтованою, зважаючи на відсутність деталізації підстави для зупинення провадження.

– Постанова Верховного Суду у справі № 592/9058/17-ц від 06 червня 2018 року [12]. Тут необхідно здійснити аналіз, зважаючи на Постанову Верховного Суду України № 6-1620цс17 від 23 серпня 2017 року [13], зважаючи на схожість ситуацій. На нашу думку, тут суди першої та апеляційної інстанції прийняли, на відміну від Верховного Суду, законні рішення, оскільки фактично в основі справи стоїть бездіяльність нотаріуса, попри те, що апеляційною інстанцією було наголошено на відповідній бездіяльності, що і стало підставою для задоволення позовної вимоги. Цікавим є те, що Верховний Суд не приділив вищезазначеному належної уваги та скасував попередні судові рішення. При цьому, не сприяючи належному здійсненню правосуддя, як це свого часу зробив Верховний Суд України в зазначеній Постанові, який звернув увагу на бездіяльність нотаріуса та вирішив під час перегляду справи апеляційною інстанцією таку обставину розглянути, в результаті чого в подальшому апеляція погодилась із позицією Верховного Суду України та задовольнила позовну вимогу. При цьому необхідно окремо наголосити на тому, що Верховний Суд додатково застосував не ту практику Верховного Суду України, тобто неправильно зрозумів мотивацію, викладену апеляційною інстанцією. Таке рішення не може вважатись не тільки законним, але й обґрунтованим, оскільки обґрунтування здійснене неправильно.

– Ухвала Апеляційного суду міста Києва у справі № 754/8085/18 від 20 вересня 2018 року [14], яка є одночасно і необґрунтованою, зважаючи на не зазначення в Ухвалі взагалі жодного аргументу сторони або мотиву суду за умов поновлення строку на апеляційне оскарження, і незаконною, оскільки, починаючи з 15 грудня 2017 року, вирішувати поновлення щодо поновлення строку на апеляційне оскарження (як і питання про відкриття апеляційного провадження) суддею-доповідачем одноособово ЦПК України не передбачено (проте передбачено ЦПК України в редакції до 15 грудня 2017 року).

– Рішення судів трьох інстанцій у справі № 212/4444/17 [15]. Тут усі суди виходили з принципу розумності та справедливості з урахуванням тяжкості завданої моральної шкоди внаслідок професійного захворювання. І власне це все. Тобто суди не навели жодної аргументації прийнятого рішення, як і те, з яких показників вони виходили, задовольняючи саме той, а не інший розмір моральних відшкодувань. Тут варто зазначити, що чіткого мотивування національними судами певних розмірів

завданої моральної шкоди майже неможливо зустріти, в результаті чого є досить суперечливі рішення як із погляду Конвенції «Про права людини та основоположні свободи» та Конституції України, так і з погляду простої логіки (наприклад, Постанова Верховного Суду України № 6-1575цс16 від 09 листопада 2016 року [16], де нижчі суди, на відміну від Верховного Суду України, знайшли підстави для відшкодування моральної шкоди з вини енергопостачальної компанії, за якої особа більше п'яти років вимушена була жити без доступу до електроенергії; Постанова Верховного Суду у справі № 641/2328/17 [17], в якій нижчі суди встановили підставу для моральних відшкодувань у зв'язку із систематичним порушенням прав органами досудового слідства та прокуратури, проте Верховним Судом висловлена позиція, що систематичне порушення прав слідчими органами, що має наслідком судове визнання протиправності дій, не може визнаватись підставою для стягнення моральної шкоди (особливо спірне з огляду на правову позицію Верховного Суду України № 6-1435цс17 від 27 вересня 2017 року [18], в якій Верховний Суд України дійшов висновку про достатність самого лише факту правопорушення для наявності підстави для стягнення моральної шкоди).

– Постанову Верховного Суду у справі № 304/1423/15-ц від 08 травня 2018 року [19], в якій вищою судовою інстанцією було неправильно застосовано правову позицію Верховного Суду України в Постанові № 6-17цс17 від 22 лютого 2017 року (йдеться про нез'ясування деяких обставин справи, на що Верховним судом України було звернуто увагу. Відповідного рішення Верховного суду України і досі не внесли до Єдиного державного реєстру судових рішень).

При тому неможливо не звернути увагу і на належно обґрунтовані рішення:

– Рішення суду першої інстанції та Верховного Суду в справі № 464/1937/16-ц [20, 21], рішення судів у справі № 595/606/17 [22], № 644/9094/16-ц [23], № 1505/3691/2012 [24], Постанову Верховного Суду в справі № 761/45041/16-ц від 19 вересня 2018 року [25] тощо, аналізуючи які можна дійти висновку про повну зрозумілість як обставин справи та аргументів сторін, так і мотивів та реакції суду на той чи інший аргумент сторони. Стосовно Постанов Верховного Суду України та рішень нижчих судів, які залишені без змін відповідними постановами, то варто наголосити лише на повній та детальній обґрунтованості, що можна сказати майже про всі рішення Верховного Суду України, окрім окремо взятих. Теж саме можна стверджувати і про рішення Великої Палати Верховного Суду, які є не тільки детально обґрунтованими, але й зручно структурованими.

Із вищезазначеного можна зробити висновок про наявність належно обґрунтованих та законних судових рішень (проте їх порівняно невелика кількість), неналежно обґрунтованих та законних судових рішень (їх наразі більшість) та неналежно обґрунтованих та незаконних судових рішень (або рішення, які в подальшому скасовуються і, якщо виходити

з даних статистики, то їх приблизно від 4% до 6%, при тому, як правило, від 10% до 15% всіх судових рішень у подальшому знаходять спробу оскарження. Але показник судової статистики, на нашу думку, не може вважатись достовірним джерелом правосудної ситуації в Україні, оскільки не включає в містити графі, яка б відображала рівень довіри громадян України до національних судів (як цю графу передбачено, наприклад, в Інформаційній довідці «Статистичні виміри змін у судовій системі», в якій визначено рівень довіри до судів в Україні на рівні 11% [26]), у результаті чого статистика не уміщує судові рішення, що не були оскаржені саме через недовіру до судів).

Наприкінці 2017 року були прийняті нові редакції процесуальних кодексів, зважаючи на розвиток країн Європейського Союзу (далі – ЄС), у зв'язку з чим було б неправильним дослідити вимоги українського законодавства до судових рішень без порівняння з аналогічними вимогами країн ЄС. Так, пропонується дослідження відповідних вимог, дотримання яких є необхідним в Об'єднаному Королівстві, Франції та Німеччині, як не тільки більш розвинених країн, але й таких, що уособлюють собою різні правові системи (ідеться про систему прецедентного права в Об'єднаному Королівстві та романо-германську систему права у Франції та Німеччині).

Так, в Об'єднаному Королівстві принципи судового рішення або норми, які регулюють зміст судового рішення, як і в будь-якій іншій країні, є законодавчо закріпленими, але не в законах. Як ми пам'ятаємо, Об'єднане Королівство – представник прецедентної системи права, а тому тут варто виокремити саме судові рішення, які встановлюють вимоги щодо обґрунтування рішення. Так, серед них можна виокремити такі:

Рішення Апеляційного Суду Великої Британії у справах «Фланнері та інші проти Агенств нерухомості Халіфаксу ЛТД» від 18 лютого 1999 року [27] та «Регіна проти Суду Корони Найтбріджу» від 20 грудня 1982 року [28], аналізуючи які можна дійти висновку про необхідність викладення кожної окремої обставини справи, кожного окремого аргументу та доказу сторін, усіх чинників, які переконали суд вирішити справу тим чи іншим шляхом із зазначенням думок та коментарів суду стосовно тієї чи іншої обставини або доказу, а також необхідності виклику судді, рішення якого оскаржується для дання пояснень із прийнятого рішення. Цю ж позицію підтверджує і таке рішення.

– Рішення Верховного Суду Об'єднаного Королівства у справі «Ковентрі та інші проти Лауренса та інших» від 26 лютого 2014 року [29], пункт 17 якого наголошує на необхідності зазначення всіх деталей у судовому рішенні, а в пунктах 240–247 Верховним Судом наведено інші справи, які були взяті судьями Верховного Суду для прикладу, при тому ці справи вирішено судами інших країн, у яких також діє (частково) система прецедентного права.

Тут варто зазначити, що такий підхід до судових рішень спричинює надзвичайну малу кількість

справ, у яких рішення суду змінюється вищою судовою інстанцією (менше 0,1% судових проваджень знаходять своє продовження в апеляційній інстанції).

Стосовно Франції та Німеччини, то зміст судового рішення визначений законодавцями у статті 454 Цивільного процесуального кодексу Франції [30] та статті 313 Цивільного процесуального кодексу Німеччини [31]. Так, ними встановлено, що в рішенні суду мають бути:

- найменування сторін та їхніх представників, місцезнаходження;
- найменування суду та суддів, судового клерка (Франція);
- дата судового засідання, обставини справи та обґрунтування судового рішення.

У подальшому «обґрунтування» визначається як зазначення в рішенні суду узагальнення суду щодо обставин та фактів справи та нормативна база, яка покладена в основу рішення (Німеччина) [31]. У Цивільному процесуальному кодексі Франції не конкретизовано законодавцем визначення обґрунтування судового рішення.

Зазначені положення доповнюються раніше згаданими Консультаціями Ради Європи та практикою Європейського Суду з прав людини, а також рішеннями найвищих судових інстанцій (для Франції це рішення Верховного Суду Франції, а для Німеччини ними є принципіві та інші рішення Федеральних Верховних Судів із визначеної юрисдикції (аналог Вищих Спеціалізованих Судів в Україні).

Звичайно, тут може виникнути зауваження: в Україні також є чітко закріпленими вимоги до змісту судового рішення, проте, як було раніше продемонстровано, ці вимоги не завжди виконуються навіть найвищою судовою інстанцією, а тому несправедливо говорити про недоліки ставлення до судових рішень із боку українських судів без аналогічного аналізу з боку судів згаданих раніше країн. Так, здійснюючи аналіз Рішення Апеляційного суду Об'єднаного Королівства у справі «Україна проти Корпорації «The Law Debenture Trust Corporation р.І.с.» від 14 вересня 2018 року [32], Рішення у справі за апеляційною скаргою «Королеви (від імені громадян) проти Секретаря Міністерства внутрішніх справ Об'єднаного Королівства» від 31 липня 2018 року стосовно міграційного питання дітей [33], Рішення Високого Суду в справі «Брітнед Девелопмент Лімітед проти АББ АБ та АББ ЛТД» [34] можна дійти висновку про надзвичайну обґрунтованість та змістовність рішень суду, які не залишають можливості для подальшого оскарження. У судових рішеннях Франції можна спостерігати обґрунтованість та вмотивованість суду, а також неординарну структуру рішень Верховного Суду, в якій на початку рішення викладено основні аргументи сторін, за якою одразу йде резолютивна частина рішення, після якої суд викладає свої мотиви, міркування та норми права, що були покладені в основу рішення [35; 36]. Стосовно рішень судів апеляційної та першої інстанції Франції, то їх структура схожа на українську, тобто вступ-

на, описова, мотивувальна та резолютивна частини [37; 38; 39]. Проте зустрічаються також і необґрунтовані рішення [40; 41].

Стосовно Німеччини, то за структурою судових рішень серед них зустрічаються такі, що схожі на французькі (мотивувальна частина після резолютивної) [42], та такі, що схожі на нашу (мотивувальна частина після описової). Проте вони видаються більш обґрунтованими та є цілком зрозумілими мотиви суду, зважаючи на їх вираження в рішеннях [43; 44; 45]. Проте зустрічаються рішення, в яких, на нашу думку, суд не відобразив усіх аргументів сторін, а отже і мотивів рішення, наприклад, у Рішенні у справі № IV ZR 152/17 від 26 вересня 2018 року Федеральний Верховний Суд Німеччини відмовив стороні у перегляді рішень судів нижчих інстанцій на тих підставах, що справа не має фундаментального значення, не вимагає встановлення стандарту правозастосування та не порушує єдності практики (якщо буквально трактувати останній пункт в оригіналі, то можна дійти висновку про прецедентність рішень вищих судів), проте більш чіткого обґрунтування судом не було наведено [46].

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що національні суди також можуть видавати значно «якісніші» рішення, проте наразі цьому заважають певні чинники, до яких, на нашу думку, належать такі:

- надзвичайна завантаженість судових органів. Якщо відвідати будь-яку судову будівлю або сайт будь-якого суду, то можна побачити, що ледь не на кожен день у кожного судді назначено від десяти і більше судових засідань. При цьому суди працюють за стандартним робочим графіком (8 годин на день). А отже, судам просто не вистачає часу, щоб приділити належну увагу кожній окремій справі, її обставинам, аргументам сторін та здійснити повне мотивування. Окрім того, більшість текстів судових рішень складають помічники суддів, проте в суддів немає достатньо часу для здійснення детальної перевірки складеного тексту рішення, як немає додаткового часу і в самих помічників, що спричинює наявність законних, але необґрунтованих рішень.

- недостатня кількість працівників у судах та неефективні зміни. Виходячи із попереднього пункту, виникає думка про необхідність збільшення, щонайменше, помічників суду. Проте персоналу не вистачає (наприклад, виникають ситуації, коли під час ознайомлення з матеріалами справи, особа має чекати доки попередній відвідувач не закінчить своє ознайомлення, тому що і секретарів також не вистачає, при цьому такий секретар є присутнім під час ознайомлення, для переконання в тому, що жоден документ із матеріалів справи не зникне). Окрім цього, нещодавно почав працювати єдиний довідковий телефон судової влади, який у жодному разі не можна назвати доцільним та ефективним. Тому що особи, що надають інформацію безпосередньо за цим сервісом, мають доступ лише до загальної інформації, яку кожен охочий може дізнатись із самого сайту судової влади, при цьому вони не здійснюють зв'язок із потрібним особою судом і потрібної інформації не нада-

ють. У результаті цього виникають ситуації (за відсутності контактної номеру канцелярії, кабінету судді, помічника/секретаря судді) коли для дізнання інформації стосовно справи особі необхідно особисто бути присутнім у будівлі суду.

- міжгалузевість суддів. Мається на увазі залучення суддів одночасно і до спорів цивільної юрисдикції, і до спорів кримінальної юрисдикції або до справ про адміністративні правопорушення. Тобто замість того, щоб зосередити зусилля на одній групі справ, судді вимушені приділяти увагу одразу різним категоріям спорів, від чого погіршується якість рішень в обох категоріях.

- міжгалузевість суддів. Мається на увазі залучення суддів одночасно і до спорів цивільної юрисдикції, і до спорів кримінальної юрисдикції або до справ про адміністративні правопорушення. Тобто замість того, щоб зосередити зусилля на одній групі справ, судді вимушені приділяти увагу одразу різним категоріям спорів, від чого погіршується якість рішень в обох категоріях.

- наявність некомпетентних суддів. В Україні це питання як було, так і залишається актуальним. Прикладом можуть слугувати Рішення судів першої інстанції у справі № 385/31/17, з правовідносин якої встановлена практика, що не завадило суддям систематично, незважаючи на неодноразові роз'яснення апеляційною інстанцією, відмовляти в задоволенні позову, в результаті чого матеріали чотири рази переглядали в першій інстанції [47]. Але головним тут є направлення Гайворонським районним судом Кіровоградської області до апеляційного суду запиту про роз'яснення апеляцією подальших дій суду.

- політизованість судової влади, що відмічав Європейський Суд із прав людини у своєму Рішенні у справі «Олександр Волков проти України» від 9 січня 2013 року [48], яка спричинює відсутність реальної незалежності суддів (питання незалежності судової влади та суддів свого часу стало однією з підстав засідання Конгресу Організації Об'єднаних Націй [49], а також цьому питанню присвячено розділ I Бангалорських принципів здійснення правосуддя [50]), що може тягнути за собою вимушене прийняття судових рішень із порушенням як українського, так і міжнародного законодавства.

- відсутність у Єдиному державному реєстрі судових рішень у рішеннях, стосовно яких правові позиції були або скасовані або змінені, відповідної відмітки, що і досі спричинює звернення до суду на підставі схожих позицій, які вже були розглянуті та проаналізовані вищою інстанцією, стосовно яких найвища судова інстанція видала нові висновки. А також відсутність у реєстрі рішень Європейського Суду з прав людини, якими або визнано порушення Конвенції, тим самим створюючи підставу для перегляду національними судами відповідних рішень суду, тобто їх неправильність, або фактично підтримано належність судового розгляду та правильність правової позиції національних судів. Уведення такої інформації дозволить не тільки підвищити єдність практики, але й більш обґрунтовано здійснювати мотивування судових рішень, позовів, заяв, скарг, оскільки половина всіх осіб, які зв'язані з юриспруденцією, користуються судовим реєстром.

На підставі вищевикладеного можна зробити такі висновки:

- 1) у плані належного обґрунтування судового рішення слід взяти за приклад рішення судів Об'єднаного Королівства, зважаючи на їх надзвичайну обґрунтованість, що дозволить створити дійсну єдність судової практики вже судами першої інстанції, тим самим збільшити не тільки довіру громадян до національних судів, статус та репутацію українських судів на міждержавному рівні, а також збільшити доходи держави від діяльності судів, оскільки чим вищою буде репутація наших судів, тим більша кількість осіб буде до них звертатись;
- 2) належному обґрунтуванню судових рішень буде сприяти збільшення штату судових працівників

та кількості суддів, а також запровадження принципу єдиної судової юрисдикції, коли суддя здійснює свої повноваження в одній категорії справ та не залучається до іншої, тим самим дозволяючи сконцентрувати увагу на справах однієї категорії, результатом чого буде підвищення як якості обґрунтування судових рішень, так і підвищення показника єдності практики. Сюди ж можна віднести і необхідність перегляду незалежності судової влади від інших гілок влади;

- 3) необхідно вдосконалити Єдиний державний реєстр судових рішень для недопущення повторного застосування правових позицій, викладених у тих рішеннях, які в подальшому були змінені або скасовані.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України; Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України в редакції станом на 10.06.2018 р.: Закон від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15/print1509656728410350>.
3. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Проніна проти України» 18 липня 2006 року; Європейський Суд з прав людини, 2006 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_096.
4. Висновок № 11 (2008) Консультативної Ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про якість судових рішень; Консультативна Рада європейських суддів, 18.12.2008 р., м. Страсбург. URL: <https://rm.coe.int/opinion-n-11-2008-on-the-quality-of-judicial-decisions-16806a1fbc>.
5. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 року № 14 «Про судові рішення у цивільній справі»; Пленум Верховного Суду України, 2009 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09>.
6. Посібник із написання судових рішень; Національна школа суддів України, Проект USAID «Справедливе Правосуддя», Координатор Проєкту ОБСЄ в Україні; «Дрім Арт», 2013 р. 225 с. URL: <https://www.osce.org/ukraine/106527?download=true>.
7. Вілен Веремко «Як правильно писати рішення, котрі будуть підвищувати довіру до суду»; Закон і Бізнес, № 20 (1318), 2017 р. URL: <http://zib.com.ua/ua/128815-yak-pravilno-pisati-rishennya-kotri-budut-pidvischuvati-dovi.html>.
8. Рішення суду першої інстанції у справі № 654/1769/16-ц від 24.06.2016 року; Голопристанський районний суд Херсонської області, 2016 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/59972591>.
9. Рішення суду апеляційної інстанції у справі № 654/1769/16-ц від 11.10.2016 року; Апеляційного суду Херсонської області, 2016 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62121576>.
10. Ухвала суду першої інстанції у справі № 2-1324-364/11 від 14.02.2013 року; Трускавецький міський суд Львівської області, 2013 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33801014#>.
11. Ухвала суду першої інстанції у справі № 2-1324-364/11 від 14.02.2013 року; Трускавецький міський суд Львівської області, 2013 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/30960132>.
12. Постанова Верховного Суду у справі № 592/9058/17-ц від 06 червня 2018 року; Верховний Суд, 2018 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74687732>.
13. Постанову Верховного Суду України № 6-1620ц17 від 23 серпня 2017 року; Верховний Суд України, 2017р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70460495>.
14. Ухвала суду апеляційної інстанції у справі № 754/8085/18 від 20 вересня 2018 року; Апеляційний суд міста Києва, 2018 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76597141>.
15. Рішення судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій у справі № 212/4444/17; Жовтневий районний суд м. Кривого Рогу, Апеляційний суд Дніпропетровської області, Верховний Суд, 2017–2018 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua>.
16. Постанова Верховного Суду України № 6-1575ц16 від 09 листопада 2016 року; Верховний суд України, 2016 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62754549>.
17. Постанова Верховного Суду у справі № 641/2328/17 від 04 липня 2018 року; Верховний Суд, 2018 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75149488>.
18. Постанова Верховного Суду України № 6-1435ц17 від 27 вересня 2017 року; Верховний Суд України, 2017 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/70427210>.
19. Постанова Верховного Суду у справі № 304/1423/15-ц від 08 травня 2018 року; Верховний Суд, 2018 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73951988>.
20. Рішення суду першої інстанції у справі № 464/1937/16-ц від 06 липня 2016 року; Сихівський районний суд м. Львова, 2016 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/58884872>.
21. Постанова Верховного Суду в справі № 464/1937/16-ц 03 вересня 2018 року; Верховний Суд, 2018 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76262034>.
22. Рішення судів у справі № 595/606/17; Бучацький районний суд Тернопільської області, Апеляційний суд Тернопільської області, Верховний Суд, 2017–2018 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>.
23. Рішення судів у справі № 644/9094/16-ц; Орджонікідзевський районний суд м. Харкова, Апеляційний суд Харківської області, Верховний Суд, 2016–2018 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua>.
24. Рішення судів у справі № 1505/3691/2012; Білгород-Дністровський міськрайонний суд Одеської області, Апеляційний суд Одеської області, Верховний Суд, 2013–2018 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua>.

25. Постанова Верховного Суду у справі № 761/45041/16-ц від 19 вересня 2018 року; Верховний Суд, 2018 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77068127>.
26. Статистичні виміри змін у судовій системі (міжнародна практика); Європейський інформаційно-дослідницький центр, 2016 р. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29333.pdf>.
27. Judgment in «Flannery and another v. Halifax Estate Agencies LTD»; United Kingdom Court of Appeal (civil division), 1999. URL: <http://netk.net.au/UK/Flannery.pdf>.
28. Judgment in «Regina v. Knightbridge Crown Court, Ex parte Marcrest Properties LTD»; United Kingdom Court of Appeal (civil division), 1982. URL: <http://unisetca.ipower.com/other/cs2/19831WLR300.html>.
29. Judgment in «Coventry and others (Respondents) v Lawrence and another»; United Kingdom Supreme Court (civil division), 2014. URL: <https://www.bailii.org/uk/cases/UKSC/2014/13.html#>.
30. Civil procedure Code of France; 1981, ed. 2018. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1962/13735/%E2%80%A6/Code_39.pdf.
31. Code of Civil Procedure of Germany; 1877, ed. 2018. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html#p1123.
32. Judgment in «Ukraine and The Law Debenture Trust Corporation»; United Kingdom Court of Appeal (civil division), 2018. URL: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2018/09/law-debenture-v-ukraine-final-judgment-14-sept-18.pdf>.
33. Approved Judgment in «The Queen (on the application of Citizens UK) and Secretary of State for the Home Department»; United Kingdom Court of Appeal (civil division), 2018. URL: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2018/07/citizens-uk-judgment-final-31.7.18.pdf>.
34. Approved Judgment in «Britned Development Limited and ABB AB, ABB LTD»; United Kingdom High Court of Justice, 2018. URL: <https://www.judiciary.uk/wp-content/uploads/2018/10/britned-v-abb-judgement.pdf>.
35. Judgment in «Mrs. X and Presta Breizh company»; La Cour de Cassation, Deuxième chambre Civile, 2018. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000037495589&fastReqId=74738709&fastPos=18>.
36. Judgment in «Mrs. X and Logitrans company»; La Cour de Cassation, Deuxième chambre Civile, 2018. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000037450793&fastReqId=1277915017&fastPos=1>.
37. Judgment in «Mrs. Josette Y and Sarl X ... Services and Movements, SFTG Company»; Cour d'appel d'Angers, chambre sociale, 2014. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000029327392&fastReqId=1110711495&fastPos=9991>.
38. Judgment in «Mrs. Nicole X and SNC Operating the Cocoteraie, Company Lagon Restauration, Coraya Restauration Company, Mr. Bernard Z»; Cour d'appel de Basse-Terre chambre sociale, 2017. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000034093434&fastReqId=1448706841&fastPos=1988>.
39. Judgment in «Mr. Fabrice X against ARPAD»; Conseil de prud'hommes de Saint-Omer, 2008. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000020365354&fastReqId=1224163321&fastPos=13>.
40. Judgment in «Mrs. Jacoba X, André X against SA Pitch Promotion, Mutual of French Architects (MAF), SARL BW»; Cour d'appel de Paris, 2018. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000036780319&fastReqId=1267338548&fastPos=361>.
41. Judgment in «Mrs. Christiane X, Isabelle X, Mr. Laurent Patrick X, Pierre X, Mrs. Ascension Z, SCI X against Mrs. Patricia A, Mr. Claude A, SNC Hotel le Boquet de Montmartre»; Cour d'appel de Paris, 2017. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichJuriJudi.do?oldAction=rechJuriJudi&idTexte=JURITEXT000034911412&fastReqId=1267338548&fastPos=1190>.
42. Рішення Федерального Суду по трудовим спорам Німеччини у справі № 9 AZR 3/18 від 19.06.2018 року; Bundesarbeitsgericht, 2018. URL: http://juris.bundesarbeitsgericht.de/zweitesformat/bag/2018/2018-09-07/9_AZR_3-18.pdf.
43. Рішення Федерального Верховного Суду Німеччини у справі № X ZR 49/05 від 19.09.2006 року; Bundesgerichtshof, 2006. URL: <https://www.jusmeum.de/urteil/bgh/b82926501b9c0b1bb580d862b25a9d2ff87d914a98e8f45085bb8923fd6c47c7>.
44. Рішення Федерального Верховного Суду Німеччини у справі № X ARZ 482/18 від 03.10.2018 року; Bundesgerichtshof, 2018. URL: https://www.jusmeum.de/urteil/bgh/bgh_x-arz-482-18.
45. Рішення обласного суду Мюнхену у справі № ZfJ 84 no. 11/97 p.433 від 20.11.1996 року; Landgericht Münchenб 1996. URL: <http://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=949>.
46. Рішення Федерального Верховного Суду Німеччини у справі № IV ZR 152/17 від 26.09.2018 року; Bundesgerichtshof, 2018. URL: https://www.jusmeum.de/urteil/bgh/bgh_iv-zr-152-17.
47. Рішення судів першої та апеляційної інстанції у справі № 385/31/17; Гайворонський районний суд Кіровоградської області, Апеляційний суд Кіровоградської області, Ульяновський районний суд Кіровоградської області, 2017–2018 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua>.
48. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Олександр Волков проти України» від 9 січня 2013 року/ Європейський Суд з прав людини, 2013 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/974_947/print1509791805190369.
49. Резолюція Організації Об'єднаних Націй «Основні принципи незалежності судових органів» від 13.12.1985; Організація Об'єднаних Націй, 1985 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201.
50. Бангалорські принципи поведінки суддів; Організація Об'єднаних Націй, 2006 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j67.